

آخرین مطالعات نظری تمدن نوین اسلامی نقد و بررسی شد

پژوهشگران حوزه تمدن پژوهی در هفتمین نشست اساتید منتخب علوم انسانی اسلامی با موضوع «مطالعات نظری تمدن نوین اسلامی»، گرد هم آمدند و آخرین دستاوردهای این عرصه را مورد نقد و بررسی قرار دادند.

پژوهشگران حوزه تمدن پژوهی در هفتمین نشست اساتید منتخب علوم انسانی اسلامی با موضوع «مطالعات نظری تمدن نوین اسلامی»، گرد هم آمدند و آخرین دستاوردهای این عرصه را مورد نقد و بررسی قرار دادند.

به گزارش خبرگزاری مهر، هفتمین نشست اساتید منتخب علوم انسانی اسلامی با موضوع مطالعات نظری تمدن نوین اسلامی، پنجشنبه ۳ بهمن ماه در بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی برگزار شد.

در این نشست که به همت مرکز پژوهش های علوم انسانی اسلامی صدرا و با همکاری دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم و دانشگاه جامع امام حسین (ع)، در سالگرد دیدار محققان و اندیشمندان حوزه تمدن نوین اسلامی با رهبر معظم انقلاب اسلامی برگزار شد، مقالات و ایده های ۱۳ نفر از پژوهشگران حوزه تمدن پژوهی ارائه شد و مورد نقد و بررسی قرار گرفت.

لزوم شکل گیری دانش حکمرانی اسلامی در خط مطالعات تمدن نوین اسلامی

حجت الاسلام رضا غلامی، رئیس شورای سیاست گذاری مجمع عالی علوم انسانی اسلامی در ابتدای این نشست گفت: سلسله نشست های اساتید منتخب علوم انسانی چهار هدف مهم را دنبال می کند؛ یک. زمینه سازی برای ارائه دیدگاه های برجسته تر در باب مهم ترین مسائل نظری؛ دو. ایجاد یک فرصت مناسب برای نقد و تعاطی افکار در یک جمع درجه یک؛ سه. شناسایی خلأها و ضعف های نظری و راه های جبران آن و چهار. فراهم سازی بستر همدلی، همکاری و هم افزایی اساتید و محققان گرامی و شکل گیری کارهای مشترک.

وی اظهار کرد: در ارتباط با بحث تمدن نوین اسلامی، خوشبختانه طی ۵-۴ سال اخیر شاهد شکل گیری کارهای علمی متنوع و متکثری در این عرصه هستیم و روند اندیشه ورزی و تولید ادبیات علمی در زمینه تمدن نوین اسلامی سرعت پیدا کرده و می توان امید داشت این عرصه مطالعاتی در آینده نزدیک به یکی از پر رونق ترین عرصه های مطالعاتی در علوم انسانی تبدیل شود.

وی با بیان اینکه نباید مطالعات تمدن نوین اسلامی به یک حرکت تبلیغی، شعاری و بی مایه تبدیل شود، تأکید کرد: باید تلاش کنیم زمینه بروز و ظهور اندیشه های متنوع در این عرصه فراهم شود و به شکل گیری مطالعات میان رشته ای در باب تمدن نوین اسلامی به معنای دقیق کلمه توجه لازم صورت بگیرد.

حجت الاسلام غلامی با تأکید بر توجه به بنیادهای نظری تمدن نوین اسلامی، عنایت به پژوهش های تطبیقی و همچنین توجه به تحولات عظیمی که فضای مجازی ایجاد نموده است را خواستار شد.

وی تصریح کرد: قلمرو مطالعات تمدنی محدود به علوم انسانی و اجتماعی یا هنر و معماری نیست و باید باب ورود این بحث به علوم گوناگون اعم از علوم پایه، علوم فنی و مهندسی و علوم پزشکی باز شود.

وی همچنین بر ضرورت گفتگو و تضارب افکار با متفکران دنیای اسلام نیز در این راستا تأکید کرد.

وی با بیان اینکه حکمرانی با دانش حکمرانی یکی نیست، گفت: حکمرانی اسلامی دانشی است که با تولید راهبردها، روش ها، قواعد، مدل ها، مکانیزم ها، ابزارها و نهادهای گوناگون، فرصت های لازم را برای پیوند دادن مطالعات نظری به مطالعات کاربردی در عرصه حکومت فراهم می کند.

سه نظریه رقیب بحث تمدن نوین اسلامی

موسی نجفی، استاد تمام علوم سیاسی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی در این همایش گفت: از زمان

ورود اسلام به ایران، ما در دو دوره مهم قرون اولیه اسلامی و عصر صفویان، به نمونه عالی از تمدن دست یافتیم. از این رو با این دو میراث «تمدن اسلامی ایرانی» و «تمدن شیعی ایرانی» می توانیم به تعامل با تمدن غرب بپردازیم.

وی افزود: بحث تمدن نوین اسلامی سه نظریه رقیب دارد؛ یکی با بحث جنگ تمدن ها که با برتری تمدن غرب تمام می شود، دیگری با بحث پایان تاریخ که در آن نیز لیبرالیسم حرف آخر را می زد و نظریه آخر پست مدرنیسم است که بی اندازه به حوزه تفکرات اسلامی وارد شده است.

نجفی با بیان اینکه نظریه تمدن نوین با این سه نظریه می تواند جایی برای خود پیدا کند، گفت: تمدن نوین اسلامی آماده است بهتر از وضع فعلی و قبل از وضع مهدویت باشد.

نهاد علم تمدن ساز و الزامات آن

حجت الاسلام مصطفی جمالی، عضو هیئت علمی فرهنگستان علوم اسلامی قم به عنوان دومین سخنران این نشست علمی با ارائه پژوهش خود با موضوع «نهاد علم تمدن ساز و الزامات آن» اظهار کرد: علم تمدن ساز علمی است که مبتنی بر ایدئولوژی اسلامی و جهان شمول باشد و عقلانیت منسجم را در جامعه جهانی ایجاد کند و به دنبال تغییر مفاهیم، تعاریف حاکم و معادلات تغییر پدیده ها در ادبیات جهانی است.

حجت الاسلام جمالی تأکید کرد: برای رسیدن به تمدن اسلامی، علوم اسلامی باید قدرت تصرف در پدیده ها را داشته باشد و خروجی علوم اسلامی، ارائه معادلات تغییرکیفی و کمی در عالم انسانی و عالم طبیعی مبتنی بر مبانی و آرمان های اسلامی باشد.

وی ضمن تأکید بر ضرورت حرکت به سمت شکل دهی یک نهاد علم تمدن ساز در عین حفظ هویت حوزه، دانشگاه، و مراکز کارشناسی، گفت: جهت تحقق این مهم لازم است تحولی جدی در «فرهنگ، فلسفه و زیرساخت» علم و نهاد علم کشور صورت بگیرد.

هسته معنای تمدن به معنای محدود کردن خشونت در روابط بین انسان هاست

محمد رضا بهمنی، عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی در تشریح رویکرد تمدنی گفت: برای یافتن ابعاد و مؤلفه های رویکرد تمدنی به سیر تکوینی مفهوم تمدن باید توجه شود.

بهمنی اظهار کرد: مختصات رویکرد تمدنی را می توان در چهار گروه برجسته سازی نمود. این ۴ گروه شامل، تمدن به مثابه «پدیده ای تاریخی»، «فرآیند حرکت به وضعیت برتر»، «نظام واره های زنده اجتماعی» و «سلوک زیست و تعامل گروه های انسانی» می شود و از منظر تحلیل عناصر درونی تمدن ها، عناصری مانند، اخلاق، دین و زبان در هر یک از گروه های یاد شده می تواند مورد توجه قرار گیرد.

وی افزود: تمدن ها کل های یکپارچه ای هستند شبیه موجودات زنده که رشد، بلوغ و زوال را از سر می گذرانند. وقتی سخن از نظام واره های اجتماعی درمباحث تمدنی می شود، مقوله هایی همچون انتظام بخشی و به نظم آوری ارتباطات اجتماعی و همچنین مهار خشونت در این عرصه مورد توجه قرار می گیرد. به لحاظ جوهری، هسته معنای تمدن به معنای محدود کردن خشونت در روابط بین انسان ها در دو سطح کلان (گروه های انسانی جوامع و ملت ها) و سطح خرد (سلوک تک تک انسان ها) مورد بررسی قرار گرفته است.

تمدن وقتی ظهور می کند که جامعه تاب آوری داشته باشد

تقی پارسامهر، عضو هیئت علمی دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره)، در این نشست علمی به تبیین مقاله خود با عنوان «گذار به تمدن نوین اسلامی از طریق تاب آوری سازی جامعه ایرانی در مقابل عدم قطعیت های آینده» پرداخت و گفت: توفیق در امر پی ریزی جامعه و تمدن اسلامی در برقراری نسبت مطلوب تمدن با پایداری جامعه در افق بلندمدت است، زیرا تمدن امری بلندمدت است.

این عضو هیئت علمی دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره) معتقد است: تاب آوری سازی، رویکردی انضمامی با توجه به واقعیت شرایط جامعه ایرانی، برای ریل گذاری جامعه اسلامی ایرانی به سوی ایجاد جامعه پایدار است و تاب آوری

واسطه ای برای گذار به جامعه پایدار است و جامعه پایدار زمینه ساز آینده تمدنی است.

نقش اندیشه توده مردم در پیدایش تمدنها

حجت الاسلام محسن الویری، استاد دانشگاه باقر العلوم (ع) نیز در این نشست گفت: نظام اندیشه ای وقتی از صفحه ذهن یک اندیشمند بیرون بیاید و در جامعه بروز و ظهور کند، می تواند بر سبک زندگی روزمره، نظام های اجتماعی، روابط اجتماعی و نهادهای اجتماعی اثر بگذارد.

الویری با بیان اینکه اندیشه اسلامی در آستانه ایجاد یک تمدن نوین، ناگزیر از عبور میان توده های مردم است، ابراز کرد: خلیات و روحیات مردم اگر به حال خود رها شود می تواند این اندیشه حیات بخش را به انحراف و انحطاط بکشاند.

ظرفیت و امکان ازدواج فراتمدنی در توسعه اسلام

حجت الاسلام احمد رهدار عضو هیأت علمی دانشگاه باقرالعلوم (ع) قم، در این نشست علمی به تبیین ایده خود با عنوان «ازدواج تمدنی؛ دلایل، رویکردها، بایسته ها و نتایج» پرداخت و عنوان کرد: در دوره معاصر، به دلیل رشد تکنولوژی های ارتباطاتی برخلاف دوره های طولانی از تاریخ بشر، بیشتر امکان ازدواج با همسرانی غریبه و دوردست، فراهم آمده است.

وی به بررسی ادله نقلی، عقلی و تجربی این نوع ازدواج و نتایج و پیامدهای آن به ویژه از حیث تأثیر بر تحقق و بسط تمدنی پرداخت و عنوان کرد: آیات و روایاتی که به امر ازدواج تأکید دارند، به طور کلی، ازدواج تمدنی و استحباب آن را تجویز می کند.

عضو هیأت علمی دانشگاه باقرالعلوم (ع) قم همچنین تصریح کرد: امتزاج فرهنگ ها که هم افزایی آن ها را در پی دارد، امتزاج زن ها که باعث تکرر نقش ها در تمدن می شود و در نهایت امتزاج زبان ها که به دلیل رابطه زبان و علم، باعث ورود علم های گوناگون به ساحت تمدن می شود، بخشی از دلایل عقلی هستند که توجیه گر این نوع ازدواج است.

آیا مستضعفان می توانند تمدن بیافرینند؟

حجت الاسلام حبیب الله بابائی، عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی در این نشست علمی به ارائه مقاله خود با عنوان «امکان تمدن در در وضعیت استضعاف از منظر قرآن» پرداخت و گفت: استضعاف به معنای القای ضعف و پیدا کردن نقطه های ضعف و به معنای ضعیف شمردن و یا ضعیف کردن چیزی است.

این کارشناس حوزه تمدن پژوهی افزود: استضعاف دارای سطوح خرد و کلان (استضعاف تمدنی) است و آیاتی که در کلام نورانی وحی وجود دارد بر استضعاف کلان اشاره می کند. استضعاف همواره عامل ضعف نیست، بلکه می تواند زمینه ای باشد که فرد استضعاف شده در مسیر مقاومت و ایستادگی و در جهت رشد و تعالی قدم بردارد.

وی تأکید کرد: اگر اراده فرد در برابر استضعاف گر بر تسلیم و تمکین تعلق بگیرد، بی شک استضعاف هم به ضعف و ناتوانی منتهی خواهد شد و اگر اراده انسانی بر مقاومت و ایستادگی تعلق بگیرد، عملاً استضعاف به قوت و رشد فرد مستضعف منجر خواهد شد. اقتدار، ایمان و عمل صالح موجب رفع استضعاف نمی شود، ولی می تواند زمینه ساز شکل گیری تمدن اسلامی در دوره غیبت و آنگاه ظهور امام عصر (عج) بشود.

نظام مردم سالاری ما بسترهای لازم برای شکل گیری تمدن نوین را دارد

حجت الاسلام مهدی امیدی، عضو هیأت علمی مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی (ره) در ادامه این نشست گفت: نظام مردم سالاری دینی منافع فردی را با مصالح جمعی نزدیک کرده، به آزادی در کنار الزامات قانونی اهمیت داده، مدارای سیاسی را در چارچوب قانون رعایت می کند، به مشارکت فعال شهروندان در تعیین سرنوشت خود احترام می گذارد و بسترهای لازم را برای ایجاد رقابت سالم و افزایش مشارکت مدنی فراهم می سازد.

وی ادامه داد: اسناد بالا دستی نظام جمهوری اسلامی از جمله قانون اساسی و سند چشم انداز ۲۰ ساله، ساختار نظام مردم سالاری دینی را به گونه ای ترسیم کرده است که علاوه بر اینکه معطوف به «وحدت امت» و شکل گیری

«اتحادیه امت اسلامی» است، ناظر به نیازمندی های متکثر ملی و مسائل سرزمینی است. جمهوری اسلامی در صحنه عمل نیز به این دو رویکرد ملتزم بوده است و از این رو با وجود برخی کاستی ها، از انعطاف ساختاری لازم برای ایجاد تمدن نوین اسلامی برخوردار است.

امکان سنجی مهندسی تمدن نوین اسلامی

حجت الاسلام محمد رضا خاکی قراملکی، عضو هیئت علمی فرهنگستان علوم اسلامی، در این نشست به ارائه مقاله خود با عنوان «امکان سنجی مهندسی تمدن نوین اسلامی از منظر مدل ارتباطی دین و علم مدرن در اندیشه علامه جوادی آملی» پرداخت و گفت: مدل ارتباطی میان دین و علوم و به تبع مدل ارتباطی معرفت دینی و معرفت علمی تعیین می کند که ما نیازمند تأسیس یک تمدن جدید هستیم یا تمدن های بشری موجود و ابزارهای تمدنی آن می تواند اهداف و مطلوبیت های ما را محقق کند و نیازی به تأسیس تمدن وجود ندارد.

وی افزود: الگو و مدل ارتباطی که میان دین در معنای حداکثری و علم جدید اخذ کرده، تولید علم دینی را امری ممکن و مطلوب تلقی کرده و در نتیجه از این رهگذر، تأسیس تمدن اسلامی ممکن و مطلوب است.

تبیین مفهوم ایام الله می تواند مبنایی در تعریف و کارکرد تمدن ایجاد کند

محمدهادی همایون، استاد دانشکده گروه فرهنگ و تمدن دانشگاه امام صادق (ع)، در این نشست علمی به موضوع «رابطه میان ایام الله و نقش آن در مطالعات تمدنی» پرداخت و گفت: تبیین مفهوم ایام الله مشتمل بر سه حقیقت ظهور، رجعت و قیامت و برقراری رابطه ظاهر و باطن میان آنان می تواند مبنایی قویم را در تعریف و کارکرد تمدن ایجاد کند.

استاد دانشکده گروه فرهنگ و تمدن دانشگاه امام صادق (ع) افزود: در این صورت کلیت تاریخ به عنوان یک حرکت پیوسته در راستای استقرار تمدن اسلامی قابل تعریف بوده و دامنه این تمدن را از ابتدای خلقت بشر تا ظهور و سپس از آنجا تا رجعت و قیامت گسترده می کند

ضرورت تبیین نسبت فقه نظام و علوم انسانی در راستای تمدن سازی

حجت الاسلام امین رضا عابدی نژاد، استاد سطح عالی حوزه در این همایش گفت: فقه نظام، رویکردی است فقهی که عهده دار کشف و استنباط احکام نظام $\&irm$ ؛ واره جامعه اسلامی در ابعاد متنوع آن است.

وی با بیان اینکه در واقع اهداف فقه نظام از یک سو بر اهداف علوم انسانی منطبق است و از سوی دیگر بر احکام و اعتبارات کلان $\&irm$ نظام اجتماعی، گفت: از این رو پذیرش این تصویر از رابطه میان علوم انسانی، فقه نظام را روشن می کند و نقش آن را در تحقق تمدن نوین اسلامی روشن می کند.

وی بیان کرد: شرط تحقق و تکوین تمدن نوین اسلامی، نگاه و رویکردی ایجابی به علوم انسانی و توجه به نقش این علوم در تأسیس تمدن نوین اسلامی است. مقصود از رویکرد ایجابی در زمینه علوم انسانی آن است که این $\&irm$ ؛ گونه علوم از بعد تجویزی خود و به عنوان علومی برای تغییرات مطلوب اجتماعی مورد توجه قرار گیرد.

وی در پایان سخنان خود گفت: راهی برای رسیدن به تمدن اسلامی نداریم مگر اینکه منطق فقه نظام را با تمام مؤلفه ها ببینیم و آن را تبیین کنیم.

الگوی تصرف، تنها نسخه ممکن و واقعی مواجهه با تمدن غرب

حجت الاسلام سیدمحمدحسین متولی امامی، مدیر مسئول مؤسسه مطالعات تمدن اسلام (منا) نیز در این نشست گفت: خروج از وضع موجود و حرکت به سوی تمدن نوین اسلامی، نیازمند تعیین موضع گیری در برابر تمدن موجود غربی است.

این پژوهشگر حوزه تمدن گفت: بزرگ ترین مسأله امروز جمهوری اسلامی و حتی جهان اسلام، چگونگی مواجهه با تمدن غرب و سیطره فرهنگی آن است.

مدیر مسئول مؤسسه مطالعات تمدن اسلام (منا) تصریح کرد: جمهوری اسلامی در تعامل با تمدن غرب، به الگوهایی همچون، طرد کامل غرب، پذیرش کامل غرب، گزینش و انتخاب که در تجربه بسیاری از کشورهای اسلامی از جمله بسیاری از بخش های مدیریتی جمهوری اسلامی در چند دهه اخیر تجربه شده است و در نهایت الگوی تصرف که در رفتار اجتماعی برخی از عالمان شیعی از جمله حضرت امام (ره) قابل تبیین است.

به اعتقاد این پژوهشگر، الگوی تصرف، تنها نسخه ممکن و واقعی، پیش روی مدیران جمهوری اسلامی بوده و تمامی نسخه های دیگر، یا امکان تحقق عینی ندارد و یا مستقیم و غیرمستقیم موجب استحاله فرهنگ اسلامی در تمدن غربی خواهد شد.

تحلیل حرکت تاریخی ملت ایران به سوی تمدن سازی

حجت الاسلام ابوذر مظاهری، عضو هیئت علمی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، نیز به عنوان آخرین سخنران به ارائه مقاله خود با عنوان «تحلیل حرکت تاریخی ملت ایران به سوی تمدن سازی مبتنی بر روندشناسی تاریخی» پرداخت و گفت: در تاریخ ایران اسلامی دو روند عام (حقانیت تشیع و روند پیشروی آن در تاریخ) و خاص (حرکت تکاملی ایران اسلامی در جهت دستیابی به تمدن نوین اسلامی) با یکدیگر تلفیق شده و ایران را به وضعیت کنونی رسانده است.

وی گفت: در تاریخ هر ملتی شناسایی روندها راهگشای بررسی و ترسیم آینده آن ملت خواهد بود و به اذعان روند پژوهان و آینده پژوهان حرکت تاریخی ملت ایران آن را در مسیر تکامل تاریخی قرار داده که به تمدنی نوین منتهی می شود. ملت ایران با انطباق روند خاص تاریخ ایران اسلامی با روند عام تاریخ بشریت به یک رشد تاریخی دست یافته که تا انقلاب اسلامی امتداد یافت. انقلاب اسلامی نیز با تداوم و ایجاد خودآگاهی نسبت به این «روند» تاریخی می تواند به «آینده محتمل» خودش یعنی «تمدن نوین اسلامی» دست یابد.